

SZENTMÁRTONI SZABÓ GÉZA

Terhes Sámuel tiszanagyfalui református lelkész
és a Weöres Sándor által megénekelte Ungvárnémeti
Tóth László irodalmi párbaja

Éppen 200 esztendeje annak, hogy az egykor az én szülőfalumban, a Szabolcs megyei Tiszanagyfaluban lelkészkedő Terhes Sámuel (1783–1863) Ungvárnémeti Tóth László (1788–1820) vele szemben elkövetett „pajkosságára” és görög verseire válaszul egy névtelenül kiadott, héber epigrammákat és azok magyar fordításait tartalmazó könyvecskével felelt meg: יאר קצום תונינת *vagy újra amalgamázott üveg-táblátska* (Buda, 1819). (A pontáció nélküli cím olvasata: Röj múcák tinőjánút.) A kettejük között dúló, több éven át tartó, eldurvult harcot az irodalomtörténészek mindeddig csupán a szerencsétlen sorsú Tóth László szemszögéből, illetve Weöres Sándor *Psychéje* (1972) kapcsán tárgyalták. Írásomban a kevésbé ismert Terhes Sámuel személyét és az irodalmi küzdelemben fogant rendhagyó műveit szeretném bemutatni.

Terhes Sámuel a Borsod vármegyei Sályban született 1783. november 25-én, Terhes István sályi lelkész és Rácz Zsuzsanna fiaként. Miskolcon, majd a Sárospataki Református Kollégiumban tanult, ahol cantus praeses is volt. 1808-ban *Örömdalt* írt Lónyai Gábor (1778–1824) Zemplén megyei alispán beiktatására, amelyet a pataki éneklőkar adott elő. 1809. május 12-én, a nemesi insurrekció idején mint táborigazgató pap tartotta első szónoki beszédét a Szabolcs vármegyei lovasezred előtt.

Terhes Sámuel 1810–1821 között volt Nagyfalu (a mai Tiszanagyfalu) református lelkésze, s itt lakozván tűzött össze Ungvárnémeti Tóth László medicus-poétával, aki a Borsod vármegyei Kistokajban született 1788. február 17-én, szintén református lelkész fiaként. Ő is Miskolcon kezdte tanulmányait, majd 1808-ban lett pataki diák, amikor Terhes Sámuel már utolsó éves teológiai hallgató volt. Ekkoriban jelent meg Csokonai Vitéz Mihály verseskönyve, a *Lilla. Érzékeny dalok III. könyvben* (Nagyvárad, 1805), amely a költészettel próbálkozó pataki diákok körében is nagy tetszést aratott. Ekkor írogatta Tóth László *Niza, vagyis másképpen a zsenge szerelem dallokban* című, végül kéziratban maradt versciklusát (Nysa a hűtlen pásztorleány Vergilius VIII. eclogájában). A szentimentális hangvételű dalok közt a leggyakrabban előforduló versforma a Faludi Ferenc által és a Lilla-versekben is sűrűn használt, 8 és 7 szótagot váltogató, keresztrimmel kísért strófa. Terhes Sámuel olvashatta a Niza-dalokat, hiszen ő is hasonló versformákat választott, sőt

a Nizából alakított egy nem klasszikus női nevet, a Zizát. A nagyfalui lelkész vélhetőleg szatirikus célzattal írta *Ziza, vagy az én tüzem* (Sárospatak, 1811) címmel az Ifjú Érzéki álnévvel kiadott, ötven népies hangvétellű szerelmes dalt. A szerző ironikus előszavában utal is erre:

Édes olvasóm! Minap, éppen mikor asztalomra könyökölve ott búsultam, hogy engem Ziza nem akar szeretni, hát bétoppannak hozzám nagy lármával egynehány jóbarátok, s mondják, hogy hamar hamar mutassam nekik dallaimat, mert ők hallották, mert ők tudják, hogy én írtam. Képtelen voltam egynehanyat megmutatni, hát ők rákezdik a dicsérést; engem érzékenynek, természetesnek, poétának, mindennek mondanak. No, tudni való, a dolog bor közt esett; én őket csak nevettem, az ő beszédekre hát csak nem hittem el, hogy én oly Derékfi vagyok: mert ők engem igen szeretvén a csillagot is mind rám ragasztanák, ha lehetne, s azt is csak tüzességből és szeretetből mondták, meglehet; de nem is hiszem el soha, ha csak az egész világ nem mondja, vagy az egész világ helyett hat vagy hét nemes ízlők, kiknek lelkeket igen esmérem. Ott van köztök Kazinczy, ott van Rozgonyi, a magyar Rabner, akit hallgattam én Patakon tanulván, be felségesen beszélt a szépről s annak természetéről, de nem tudtam mind megtanulni.

Te Olvasó! ezen kisdéd munkámról, melyben mást senkit egy lelket se követtem; hanem csak tulajdon érzéseimet, ítélj amint tetszik, csak azt ne mondd, hogy én a magyar nyelvet, a magyar katonát, s a magyar bort és a magyar szépet nem szeretem; egyébért meg nem haragszom. – Légy egészségben. ÉRZÉKI.

Az ötven meglehetősen gyenge színvonalú és hamisan érzélgős versből álló ciklus XXXVII. darabja a *Megdicsőült Csokonaihoz* szól:

Angyallá vált Csokonaim!
Nézz le, halld meg panaszaim
A te sorsod maradt rám;
Téged Lilla kínozott,
Én rám bűt, jajt Ziza hozott,
Hogy oly idegen hozzám.
Százszor meg százszor próbáltam,
Szerelmemmel megkínáltam,
De reá semmit se hajt.

Rozgonyi József (1756–1823), a Kant nézeteit vitató professzor 1798-tól Sárospatakon tanított filozófiát, esztétikát és görög nyelvet. A professzor néha pamfletjellegű előadásai némileg hajaztak az akkoriban népszerű Gottlieb Wilhelm Rabener (1714–1771) szatíráira, amelyek 1786-ban magyarul is megjelentek. Terhes Sámuel előszava tehát azt sugallja, hogy a kötet verseit pamfletnek szánta a Tóth László által képviselt klasszicizáló líra lejáratására.

1816-ban a Nagyaluban birtokos Mikófalusi Bekény János (?–1834) tábla-bírónak „böcsös” neve napját fia, ifjabb Bekény János (1801–1891) és a nagyalui iskola akkori praeparatora, Cseresnyés Sándor (1786–1854), valamint két barátjuk, Ungvárnémeti Tóth László és Rácz István nyomtatásban kiadott versekkel köszöntötték (Pest, 1816). A könyvecske második verse latin nyelvű, és egy Cicero-idézettel kezdődik (De officiis, I. 7,5.): „Non nobis solum nati sumus” (Nemcsak magunknak születünk), ennek szerzője „Filius Joannes Bekény physicus in Regia Scientiarum Universitate Pestana”. Ungvárnémeti Tóth Lászlónak, az orvostudomány hallgatójának *Théziszek* című, János-napi utalás nélküli verse a füzetke végén olvasható:

Siratni a' multat;
Pazárlni a' jelent;
S rettegni a' jövőt
Három halál.

A' már Dicsőség;
A' most Elégedés,
S a' majd Remény,
Három nagy Isten.

Int a' Jövendő
Mint menjen a' Jelen,
S tanít az Elmult
Hogyan mehet.

A könyvecske szerzői ekkoriban Pesten voltak orvostanhallgatók. Tóth a jobb érvényesülés kedvéért, 1816. október 16-án, Budán áttért katolikusnak, sőt nemességének igazolása ügyében is forgolódott. A János-napi köszöntővel egy időben jelentek meg Ungvárnémeti Tóth László *Versei*, mégpedig a *Nárcisz, vagy a gyilkos önn-szeretet* című tragédiájával együtt (Pest, 1816). A Mayerffy Xavér Ferenc (1776–1845) tabáni serfőző- és borászmesternek ajánlott kötet végén, a *Romanze* című glosszában egy Terhes Sámuel *Zizájára* és a bodrogkeresztúri Sas Mihály *Éti és Filis* (Kassa, 1809) című könyvére tett kritikus utalás olvasható:

Micsoda örömmel hallanám én azt, ha egy magyar vérből származott kisaszszonyka Hunyadit vagy Kinyisit éneklené gitárja mellett, s Attilát, vagy Árpádot pengetné ujjain! Óhajtani lehetne, hogy feles versíróink holmi hitván, s fonóba való danáik helyett, milyenek: Ziza, Damét, Éti, Fillis, s a többi hasonlók, vagy undorító holmi üres ántalaghoz, s pipához iratott ódáik helyett, inkább egy szép románzéval, vagy balládéval köszöntenék meg szépeiket, s nemzetöket.

Jean-Pierre Claris de Florian (1755–1794) meséiből való fordításokat magyarázó glosszájában Tóth ugyancsak utal Érzékire:

Sajnálom, hogy Florian meséiből hatnál többet nem magyarázhaték! Különben, úgy hallom az Ifjú Érzéki fordítgatja, distrophákban-e, vagy rithmusokban, vagy Alexandrinusokban, nem tudom, annyit mindazáltal tudok, hogy rímes versekben. Legfeljebb sem várhatni többet tőle, mint a Gellért Medvéje magyarázójától!

Az utóbbi megjegyzés Christian Fürchtegott Gellert (1715–1769) német író *Táncos medvéjére* utal, amelyet Lácza Szabó József alexandrinusokban fordította magyarra (*Magyar Múza*, 1767). A Ialemósz név glosszájában azt veszi elő Tóth László, hogy *A halhatatlanság oszlopa, vagy halotti versek* (Sárospatak, 1813) című könyv írója, azaz Lácza Szabó azt mondja „valahol Előbeszédében, hogy tudniillik a metrumos ficzkó poéták csak azért nem szeretik a cadenciás verseket, mert olyanokat nem tudnak koholni”.

Terhes Sámuel olvasván Tóth László verseskötetét és a János-napi könyvecskét, egy névtelenül megjelent, epigrammákat tartalmazó gúnyiratban csepülte le a költőt (*Tükröcske egy ficzkó-poéta számára*, Pest, 1816), tőle kölcsönözve a lekcisnylő „ficzkó-poéta” megnevezést. Terhes kifejti az antikizáló stílussal szembeni ellenérzését:

Elhagyhatná már valaha a keresztyén világ nem csak a tragédiákban, de egyéb poétai darabokban is a sok görög s deák mythologiai haszontalanságokat; én ugyan testembe-lelkembe meguntam. Hiszen már annyira ment a visszaélés, hogy három-négy verset sem tud némely poéta írni, hogy tele ne legyen Vénussal, Cupidóval, Phébussal, sat. Miért ne lehetne az Isten hatalmáról beszélni szépen anélkül, hogy a Cyclopsokkal Jupiter számára menyköveket ne kalapáltatnánk? Miért kell a háromágú villás Neptunust először megharagítani, s vele a tengert felkavartatni, hogy a hajótörést szennyvedők ínségeket leírhasuk? És miért kell mai időben Nárcziszról írni tragédiát, holott tele a história számtalan keserves történetekkel.

Terhes népmesei fordulatokat is idézett a fikció szemléltetésére:

Hogy menjek, édes gazdám, úgy-é mint a szél, vagy mint a gondolat? kérdé tőlem táatos paripám; csak úgy, mint a szél, édes szolgám. Azzal repül velem, egyszer oly magasra felszökött, hogy a Fiastyúk farkát is megkaptam, azután egy perc alatt a sarkon forgó aranyvárban termettünk. s a t. Ez, amint látja ki-ki, hazugság.

Végy fel engemet szárnyaidra, s hordozz el a magyarok közt, hadd ismérjenek el mint nagy poétát, így szólítá meg a minap Tóth László a jó hírt. Szívesen cselekszem, ha érdmes vagy, felele a szelid Fáma; meghagyom a trombitásomnak is, Horváth Istvánnak, hogy újságokban hirdessen ki. Azzal repül, bejárja vele Ungot, Bérket, Tolnát, Baranyát. Egyszer az Érdem öszvetalálkozván velem,

ki hordol te? kérdi haraggal, hisz én nem ismerem Ficzkót, már látom minden bolondra rávesznek, egy tapodtat sem tovább, csapd le a cudart, ha nyaka törik is; e költemény, de nem hazugság.

Az epigrammák közül kettőt mutatok be:

A BÉCSI MAGYAR KURIRHOZ

Nemzeti Hírmondó paripád minap egy hazug orvos
Elkérven, pletykát hurcola széjjel. – Uram!
Tisztellek, de nem árt megmondani, hogy feleséged
Puskád, és paripád holmi bolondra ne bíz!

ÉRZÉKINEK IS VAN FITZKÓJA

Ádámnak kígyója ha volt, és ördöge Jóbnak,
Dávidnak Doëge s ösztöne Pálnak erős:
Így Érzékinek is Fitzkója, azaz, ha ki kell már
Mondani, – engedelem! néki bolondja vagy.

1817. szeptember 14-én gyermekszülésben meghalt József nádor fiatal felesége, Hermina főhercegnő. A kálvinista vallású asszonyt az épülőfélben lévő Kálvin téri református templom kriptájába temették. Erre az alkalomra pindaroszi versformájú ódát szerzett Tóth László. A 2012-es kritikai kiadásból hiányzik az erre az alkalomra szerzett, *Hermine halálára* című szapphói ódája, amelyet Vay Sarolta saját gyűjteményéből közölt *A szép palatinusné* című írásában (*Régi magyar társasélet*, 1. kötet, Bp., 1900, 401–402):

Bár király volnál is, acél betűkkel
Metszetett föl sorsod az agg időnek
Zsámolyán. Nem is oltalom halálnak
Fegyveri ellen.

Az ifjú orvos-költő a következő évben immár teljesen átadta magát az ógörög szellemiségnek. 1818-ban cikket írt *A költőnek remek példáiról, különösen Pindarról, s Pindarnak versmértékéről* címmel a *Tudományos Gyűjteménybe* (VI. kötet, 1818, 54–89). Ugyancsak ebben az évben jelentette meg Ungvárnémeti Tóth László *Görög versei magyar tolmácsolattal* (Pest, 1818) című könyvét, amelyet Almási Rudics Józsefnek (1792–1879), Bács-Bodrog vármegyei aljegyzőnek ajánlott. A szerző Pesten, Tavasz havának huszadik napján írt előszavában megemlíti, hogy neki is van rosszakarója:

A derékségnek két kísértete vagyon azt mondja egy költő, egyik jó, másik rossz: dicsőség, és irigység. Így, ha volt Homérnak Zoila; Hesiodnak Kekropsza, Virgilnek Maeviusza, Pindarnak Amphimanesze: nekem is vagyon Érzékim; s ha voltak tisztelőik amazoknak, vagynak nekem is barátim.

A célzás a Ziza-versek Érzéki álnévű szerzőjére, azaz a nagyfalui lelkészre utal. A könyv XX. görög epigrammája és annak magyar fordítása ugyancsak Terhes Sámuelnek szól:

ÉRZÉKIHEZ

Ismerlek régóta ki légy! s ha megostorozálak
A' minap, elnyertem célomat. Azt akarám:
Újra magát más is. Félhettem volna; de nyertes
Általam a' község: Szarvadon a' venyige!

A szerző egykori professzoráról, Rozgonyi Józsefről bezzeg dicsérően szól a neki címzett XXXI. epigrammában. A nagyfalui Bekény Jánost köszöntő baráti társaság negyedik tagja, az orvos Rácz István kapta az elmés XXXIV. epigrammát. A kötet végén az epigrammákhoz magyarázó jegyzetek is kerültek. A XX. magyarázatban a szerző ismét szóba hozta Érzékinek mérges epéjét, s újabb görög epigrammával veri el rajta a port; hozzátévéen magyarul, hogy „[e]z az Érzéki született poétasággal dicsekszik, de poétának sem lehet mondani, csak rímelőnek. Aki az igaz költő nevét megérdemlenni akarja, sokat kell annak tudni, s tanulni.”

Tóth László és Cseresnyés, Terhes Sámuel gúnyiratára további válaszul, ifjúi pajkosságból egy merész csínyet eszelt ki. A *Magyar Kurir* című bécsi folyóirat 1818. évi, szeptember 1-jei számában, Terhes Sámuel nevében egy olyan hirdetést adtak ki, amelyben a lelkész a következő könyveit ajánlja: „1. *Magyar Árpádiás* (kis alexandrin); – 2. *Flórian meséi* (nagy alexandrin); – 3. *Ziza vagy az én tüzem*. Foglal magában ezen kívül némely jeles észrevételeket Kazinczy, Vályi Nagy Ferencz, Berzsenyi, Kölcsei, Szemere, Csokonai, Kis János újabb íróinkra nézve. [...] Találatnak ezen munkák nálam Nagyfaluban.”

Ugyancsak ők a *Tudományos Gyűjtemény* 1818-as évfolyamában, a X. kötetben, az új könyvek rovatban is megjelentettek egy hirdetést: „101) *Magyar Árpádiás, vagy is Első Vitéz Magyar Vezéreink életeknek 's viselt dolgaiknak leírása*, kis alexandrin Cadencziás Versekb. Terhes Sámuel Nagyfalusi Ref. Préd. által 1818. 8. Sáros-Patakon, Nádaskay betűivel.”

A két hirdetés egyrészt azért volt kínos Terhes Sámuel számára, mert az felfedte valódi kilétét az addig álnéven vagy névtelenül megjelent munkái tekintetében, másrészt pedig azért, mert tervezett, de soha el nem készült

munkáját, az *Arpadiast* is beharangozták. Jean-Pierre Claris de Florian meseiből való fordításai az Ungvárnémeti Tóth Lászlót névtelenül gúnyoló *Tük-röcske* függelékében jelentek meg.

Tóth vele szemben elkövetett „pajkosságára” és görög verseire válaszul a még akkor is Nagyfaluban lelkészkedő Terhes Sámuel egy újabb, ismét névtelenül kiadott, héber epigrammákat tartalmazó könyvecskével felelt meg (יאר קצום תונינת *vagy újra amalgamázott üveg-táblátska*, Buda, 1819). Különösen a honfoglalási eposz félrevezető emlegetése miatt orrolt, s Voltaire eposzaival példálózva oktatja ki Tóthot:

Árpádiást írni egész életében elég egy költőnek. Szerencse még akkor is, ha a dicső *Henriás* és a gyáva *La Pucelle* közt középútra találhat. Ha húsz esztendeig el nem készül is hát, várakozzon az Úr, s álljon addig Tótágast. – Tréfálódni, bohóskodni egy személlyel inkább lehet, de a közönség sérthetetlen, – ezt nem szabad ámítgatni s bolonddá tenni. A tisztelt Kurir írójának hitele is szenyved az Úr miatt, mert ha minden jelenteni valót hasonló hiteles kútfőkből merítene, kevés olvasókat kapna, s utoljára kenyerének botja is könnyen eltörhetne.

A fikcióról ismét érdekes példát hozott elő, amikor a görög mitológiával vetekedő magyar népmeséből idéz:

Én, gazd' uram, úgymond, a világnak abban a szélső falujában is voltam kvártélyon, ahol a nap lecseppen. – Meleg volt ott úgy-é, katona uram, kérdé a gazda. – Meleg bizony, felele, mert egész nap nyers tehénhúst s disznóhúst kötöztünk magunkra, s estvére mindég megsült rajtunk, s jó volt vacsorára. Ilyen szépet soha egy görög katona sem hazudott.

A kötet 52 héber nyelvű versét magyar változatuk követi. Ízelítőül álljon itt kettő közülük:

I. A FITZKÓHOZ

Hánytatád magad, hazug poéta,
Táncolál szökő bakocska módra,
Már lakolsz. A tánc megadta. Sánta
Vagy, de még e semmi. Várj sorodra!

V. A F——HOZ

Földre nyomva s szégyenülve halsz meg
Fitzkó! pártfogóid is remegnek.
Vígan élek! – oszlik a bú-felleg.
Mérges Áspisok már nem sziszegnek.

Kazinczy Ferenc így összegezte a történeteket:

Terhes Sámuel és Cseresznyés Sándor közt, aki Nagyfaluban lakó Bekény úr mellett praeceptoroskodott, kedvetlenségek történtek. Cseresznyés barátja vala Ungvár-Némethinek, s midőn mindketten Bécsben tanultak, emlegették a Nagyfaluban történeteket. Gondolatlan pajkosságból egy hosszú »Új könyvekről való jelentés«-t nyomtattattak a Magyar Kurirban, Terhes Sámuel minden híre nélkül, amelyben Terhesnek egy sereg megjelenendő költői művét hirdetik, a könyvárusok jegyzékével együtt, akiknél kaphatók lesznek. Terhest már bántották az Ungvár-Némethi Tóth versei mellé tett jegyzések is. Minthogy Tóth László görög verseket is nyomtattata ezen kötet versei mellé. Terhes neki előbb a maga *Kis Tükörében* felelt, azután zsidó epigrammaiban. A két bántó nagyon megbáná meggondolatlan tréfáját.

Ungvárnémeti Tóth Lászlónak már nem volt lehetősége a héber–magyar epigrammákra válaszolni. 1820-ban fejezte be orvosi tanulmányait Bécsben. Általános orvostudomány-történetet készült írni magyarul, ám 1820. augusztus 31-én Bécsben, 32 éves korában elhalálozott.

Terhes Sámuel életének további 43 esztendejéről érdemes rövid áttekintést tennünk. Tíz esztendei szolgálat után, 1821 elején távozott Nagyfaluból. A Gömör vármegyei Pelsőcre hívták meg lelkésznek. Ősszel már *Lantos öröm versezet* címmel Ragályi Ábrahám földesurat, Torna vármegye alispánját köszöntötte, annak a pelsőci uradalomba való beiktatása alkalmából. Itteni szolgálata idején, 1825-ben írt egy, a latin nyelv által megterhelt közoktatást bíráló, figyelemre méltó tanulmányt, amely *Mi akadályozhatja többek közt tudománybéli tökéletesedését a Magyaroknak?* címmel a *Felső Magyar Országai Minervában* jelent meg, Kassán (XII. Kassa, 1825, 495–501):

Hatodik tavaszon szedém gyenge társaimmal a szagos ibolyákat, gyönyörködém a virgonc báránykák szökdécseléseikben, midőn véletlen, ím, e parancsolatot vevém: holnap iskolába kell menni. A falusi tanító bévezetvén egy egészségtelen szobába, s beültetvén néhány sápadt gyermekek közzé, első szava ez vala: 'Custos, quid rei?', melyre az felevén: 'Stephanus Nagy hungarice narravit; 'prodeat', mondá a Tanító, s a Custossal reá veretett. E meglévén, hozzám fordult, ezután, úgy mond, nem lész szabad magyarul beszélni; – ha vendég jó, így kell köszönni 'grata praesentia', s ha elmegy, így kell búcsúzni: 'bene valere precor'.

Felső iskola? Néhány esztendőkön keresztül nem hallék egyebet professzoromtól, hanem quomodo habet perfectum, quae constructio da regulam, quae figura...

Rövid az élet legszebb részét nem egy holt nyelven rágódással, hanem okos lélekhez illő, az örökkévalóságra is át menendő tiszta isméretetek s igazságok gyűjtögetésével kell eltölteni.

1827-ben Kassán lett lelkész, ahol kilenc évet töltött el, és közben egyházmegyei assessor lett. 1831-ben, 48 éves korában vette feleségül Sándi Johannát, házasságukból három fiú és öt leány született. Két fia, Barnabás (Rimaszombat, 1837 – Sárospatak, 1886. május 27.) és Pál (1844 – Rimaszombat, 1895. január 19.) református lelkészek lettek. 1833-ban a Muzáronban a tőle szokásos humorral elmélkedett *Nyelvfigúrák* című cikkében (Új folyam 1. füzet, 220–222):

Én a magyar nyelv természetéből száz figúrákkal is szolgálhatok, ha kell, azon deák nyelvészeknek, kik nemzeti nyelvünket szegénynek, gyávának tartják, úgy hogy még egy rhetorica classist állíthatnak fel belőlök: csak tessék mindeniknek egy-egy görögös nevet adni, s úgy eltalálni, mint rhétor fia az egyszeri parasztnak eltalálá. Próbálni akarván az apa, ha tud-e már fia deákul, sorba kérdezé tőle, hogyan van lócs, tengelyvégszög, bocskor, csoroszlya deákul. A fiú egyiket sem tudván igazán, míg tartott a figúrákban, mondá hatalmasan: epiphonéma, antonomásia. Utoljára a paraszt nehéz szóval akarván próbálni. Még egyet kérdek – úgymond –: hogy van cséphadaró? A rhétor fiúnak jutván eszébe még egy figúra, felelt hirtelen: hyppotiposis. Jól van, fiam! így szól az apa; már látom, lesz belőled valami. Igazán mondád. Éppen úgy szól, éppen úgy a cséphadaró: hyppotiposis, hyppotiposis.

Terhes 1836-ban lett rimaszombati lelkész. Vörösmarty Mihály *Pályalom-bok* című, 1830 és 1837 között írt versciklusában Terhes Sámuel is kapott egy epigrammát:

Terhes, meg voltál terhelve, de már kiürültél:
Mennykövid elhulltak s most magad omlol alá.

Mintegy ennek cáfolatául 1844-ben Kassán adta ki *Szúrony: Epigrammai költemények három könyvekben* című, 401 epigrammát tartalmazó gyűjteményes kötetét. 1845 őszén, a *Honderü* című szépirodalmi és divatlap heti szemléje így ismertette a könyvet (Őszutó 18, 20. szám, 399):

Még egy kis munkácskáról kell említést tennünk, melynek címe: *Szurony epigrammi költemények 3 könyvekben*. Szerző Terhes Sámuel. A három könyvben összesen 400 epigramm van, s ha tán nem mindnyája ütné is meg a költőiség rőfét, az ily tömeg mellett nem csoda. Szerzőtül nem lehet megtagadni az epigrammi élt sok helyütt, azonban szuronyának hegyét nem kevéssé tompítja a nyelv; szerző kissé elmaradt a legújabb, sőt csak az újabb éveknek is nyelvbeli stilisticai haladásától, s ez okozza, hogy a mi jó van itt-ott a gondolatban, az is megszűrődik az előadáson. Orthographiája szerzőnek plane ócska. A könyvecske gr. Andrassy Károly ó méltóságának van ajánlva.

Weöres Sándor a *Három veréb hat szemmel* című antológiában jobb értékelést adott a Szuronyról: „Sok élettapasztalat, korismeret, vaskos realizmus és finom kedvesség rejlik benne.” Az általa válogatott epigrammák egyike így szól:

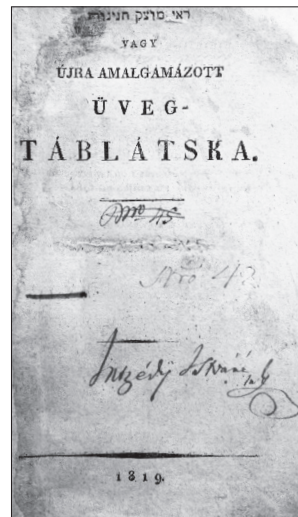
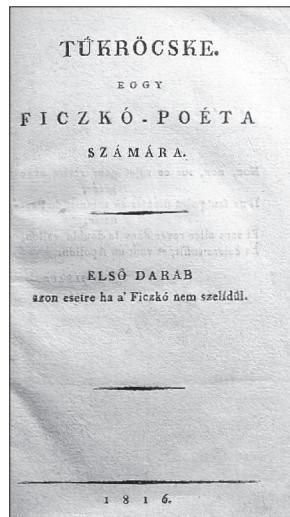
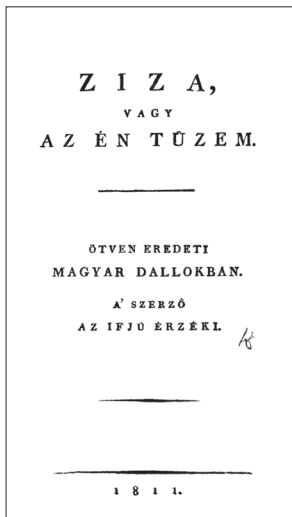
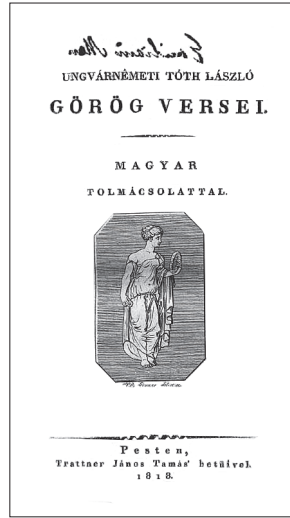
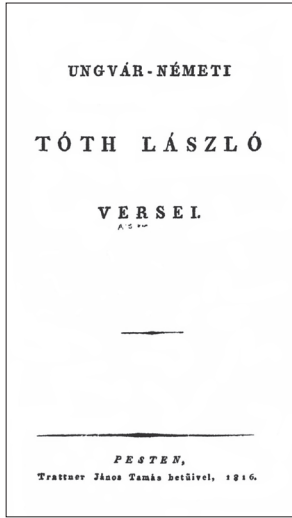
PESTI NAGY ÁRVÍZ

Hitlen urak s dámák Pesten nagy körbe panaszlák,
 Hogy még nincs magyarul színdarab adva dicsőn.
 Erre fölindulván Isten, mint nemzeti bűnért,
 Szőke Dunánkkal elő a nagy özönt adatá.

1845-ben Rimaszombatban, a megyei tisztújításkor, a rend fenntartása érdekében kirendelt lovas katonaság és a választók között véres összeütközés történt, és a vasas németek a választók tömegét karddal kergették szét. Egy Boda nevű vándorművész készített egy festményt, amelyen élethűen voltak lefestve Szügyi Gábor (1790–1860) polgármester és Terhes Sámuel református lelkész, amint palástját a hóna alá kapta, s a vágató vasas németek elől a piacra iramodott.

Terhes Sámuel 1846-ban esperes lett a gömöri egyházmegyében. 1847-ben hosszú tanulmányt írt *A lélek gyümölcsei* címmel a *Protestáns egyházi és iskolai lapokba* (6. évf., augusztus 15., 33. szám, 822–828; augusztus 29., 35. szám, 887–894), amelyben a pápai primátus és Szent Péter szerepét vitatta nagy filológiai és teológiai apparátussal. 1859. április 28-án ünnepelte a rimaszombati református egyházközség Terhes Sámuel lelkészségének félszázados örömnepét. 1859-ben lemondott esperesi hivataláról. 1863. január 7-én halt meg, s 10-én temették el. Arcképét a *Vasárnapi Ujság* közölte (1863, 10. évf. 22. szám).

Némelyek úgy tartották, hogy két közszájon forgó műdal Terhes Sándor szerzeménye lett volna. Ezt a kétséges hiedelmet Tóth Béla népszerű könyve terjesztette el (*Szájruul szájra: A magyarság szállóigéi*, Bp., 1901, 209–210). E dalok egyike, a „Nem úgy van most, mint volt régen” kezdetű, a szerző megnevezése nélkül, benne van egy 1826-ban, Sárospatakon kiadott könyvben (*Régibb és újabb, részint érzékeny, részint víg, többnyire eredeti dalok gyűjteménye*). A másik, a „Megvirrad még valaha, / Nem lesz mindig éjtszaka / Eszemadta” kezdetű bordal, az előbbi bővített változatával együtt, ám ugyancsak a szerző megnevezése nélkül szerepel az Erdélyi János által 1846-ban Pesten kiadott *Népdalok és mondák* című kötetben. Ma már nehéz lenne kideríteni, hogy miként kapcsolták Terhes Sámuel nevéhez ezeket a bizonyosan nem tőle származó, közhelyes bölcsességeket és politikai áthallásokat tartalmazó dalokat.

רְאֵי מוֹצֵק תְּנִינֹת

